

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR SHE'RIYATIDA
MAVZULAR XILMA-XILLIGI****Zakirova Maqsuda Atayevna***Abu Rayhon Beruniy nomidagi UrDU akademik
litseyi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi*

Annatsiya. Mazkur maqolada buyuk davlat arbobi va shoir Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyatida mavzular rang-barangligi ilmiy-nazariy va badiiy-estetik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda Bobur g'azal, ruboiy va qit'alarida aks etgan ishq-muhabbat, vatan sog'inchi, hayot falsafasi, sadoqat, ma'naviy poklik, hukmdorlik mas'uliyati kabi yetakchi mavzular tizimli ravishda o'rganiladi. Shoir ijodidagi mavzular xilma-xilligi uning murakkab hayot yo'li, siyosiy kurashlari va ichki ruhiy kechinmalari bilan chambarchas bog'liq ekani ilmiy asosda yoritiladi.

Maqolada Bobur lirikasining mumtoz turkiy adabiyot an'analari bilan uzviy aloqasi ochib berilib, Navoiy maktabi ta'siri bilan birga shoirning individual poetik uslubi ham alohida tahlil qilinadi. Bobur she'riyatidagi insoniy tuyg'ularning samimiyligi, hayotiylik va realizm unsurlarining kuchli ekani ta'kidlanadi. Uning ishqiy she'rlari nafaqat romantik tuyg'ularni, balki sadoqat, vafodorlik va ma'naviy mas'uliyatni ham o'zida mujassam etgani ko'rsatib beriladi.

Shuningdek, maqolada Bobur lirikasida tarixiy-memuaristik ruhning mavjudligi, shoirning shaxsiy taqdiri bilan bog'liq iztiroblar she'riy obrazlarga qanday singgani tahlil etiladi. Tadqiqot natijalariga tayangan holda Bobur she'riyatini zamonaviy ta'lim jarayonida o'rganish va targ'ib etish bo'yicha amaliy-metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Maqola adabiyotshunoslik, mumtoz adabiyot va madaniyatshunoslik sohalarida olib borilayotgan ilmiy izlanishlar uchun muhim manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, she'riyat, mavzular xilma-xilligi, lirika, ishq, vatan sog'inchi, falsafa, mumtoz adabiyot, poetik uslub.

KIRISH

Zahiriddin Muhammad Bobur Sharq mumtoz adabiyotida nafaqat buyuk sarkarda va davlat arbobi, balki nozik didli shoir sifatida ham alohida o'rin tutadi. Uning she'riy merosi turkiy adabiyot taraqqiyotida muhim bosqich bo'lib, shoir lirikasida inson qalbining turli holatlari, tarixiy voqealar va shaxsiy taqdir drammatizmi badiiy ifodasini topgan.

Bobur she'riyati mavzu jihatidan nihoyatda rang-barangdir. Unda ishqiy lirika bilan bir qatorda, falsafiy mulohazalar, vatan sog'inchi, hayotdan shikoyat, taqdirga

tan berish va irodaviy kurash motivlari uyg'unlashadi. Shoir ijodining bu xususiyati uni nafaqat o'z davri, balki bugungi kun o'quvchisi uchun ham dolzarb etadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — Bobur she'riyatida mavzular xilma-xilligini ilmiy-nazariy jihatdan yoritish, uning lirikasidagi yetakchi yo'nalishlarni tizimlashtirish va bu merosni zamonaviy ta'lim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlarini ko'rsatishdan iborat.

ASOSIY QISM

1. Bobur she'riyatida ishq va insoniy tuyg'ular

Bobur lirikasida ishq mavzusi alohida o'rin egallaydi. Uning g'azallarida sevgi nafaqat romantik his sifatida, balki insonni komillikka yetaklovchi kuch sifatida tasvirlanadi. Shoir muhabbatni sadoqat, sabr va vafodorlik bilan bog'lab talqin qiladi. Bu jihat Bobur she'riyatini Navoiy an'analariga yaqinlashtiradi, biroq undagi samimiylik va hayotiylik shoirga xos individual xususiyat sifatida namoyon bo'ladi.

Bobur ijodida ishq-muhabbat, sevgi-sadoqat, visol va hijron mavzusi ham salmoqli o'rin tutadi. Uning g'azal va ruboiylarida, tuyuq va masnaviylarida ma'shuqaning maftunkor go'zalligi, beqiyos husn-u latofati, sharqona odob-u axloqi, noz-u karashmasi yengil va o'ynoqi, musiqiy va ravon misralarda katta mahorat bilan tarannum etiladi.

Jonimdin o'zga yori vafodor topmadim,
Ko'nglumdin o'zga mahrami asror topmadim.

Ishqiy she'rlarda shoirning ruhiy iztiroblari, ayriliq va hijron motivlari kuchli seziladi. Bu hol Bobur lirikasini faqat idealistik emas, balki real hayot bilan bog'langan badiiy hodisa sifatida baholash imkonini beradi.

2. Vatan sog'inchi va tarixiy xotira motivlari

Bobur hayotining katta qismi vatandan yiroqda kechgani uning she'riyatida sog'inchi va iztirob mavzularining yetakchi bo'lishiga sabab bo'lgan. Uning she'rlarida Andijon, Movarounnahr va Farg'ona diyoriga bo'lgan cheksiz mehr va sog'inchi alohida poetik ohangda ifodalanadi.

Tole yo'qi jonimg'a balolig' bo'ldi,
Har ishniki ayladim, xatolig' bo'ldi.
O'z yerni qo'yib, Hind sori yuzlandim,
Yo Rab, netayin, ne yuz qarolig' bo'ldi.

Vatan mavzusi Bobur she'riyatida shunchaki geografik tushuncha emas, balki shaxsiylik va tarixiy xotira ramzidir. Shoir uchun vatan — bolalik xotiralari, otabobolar merosi va yo'qotilgan orzular timsolidir. Shu bois bu motiv Bobur lirikasiga chuqur drammatizm bag'ishlaydi.

3. Falsafiy qarashlar va hayot mazmuni

Bobur she'riyatida hayotning o'tkinchiligi, taqdirning sinovlari, insonning irodaviy kuchi kabi falsafiy masalalar muhim o'rin tutadi. Shoir o'z asarlarida hayotni sinov maydoni sifatida talqin qilib, insonni sabr, matonat va e'tiqodga chorlaydi. Uning ruboiylarida qisqa, ammo teran falsafiy mazmun mujassam bo'lib, shoir Sharq donishmandligi an'alarini davom ettirganini ko'rsatadi. Bu jihat Bobur lirikasini nafaqat estetik, balki ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga ega asar sifatida talqin qilishga asos bo'ladi.

Ko'ngli tilagan murodig'a yetsa kishi,
Yo barcha murodlarni tark etsa kishi.
Bu ikkisi muyassar bo'lmasa olamda,
Boshini olib bir sorig'a ketsa kishi.

4. Shoh va shoir obrazining uyg'unligi

Bobur she'riyatining o'ziga xos jihatlaridan biri — unda hukmdorlik mas'uliyati va shoirlik tuyg'ularining bir shaxsda uyg'unlashganidir. U o'z she'rlarida nafaqat oshiq yoki musofir sifatida, balki davlat rahbari sifatida ham fikr yuritadi. Bu hol Bobur lirikasini o'ziga xos siyosiy-estetik hodisaga aylantiradi. Shoir shohlikni qudrat emas, balki mas'uliyat deb biladi. Uning she'rlarida adolat, halollik va xalqparvarlik g'oyalari ilgari suriladi.

5. Bobur she'riyatida realizm unsurlari

Mumtoz adabiyotda ko'pincha ideallashtirish ustun bo'lsa, Bobur she'riyatida realizm unsurlari yaqqol ko'zga tashlanadi. Shoir o'z hayotini, muvaffaqiyat va mag'lubiyatlarini ochiq-oydin tasvirlaydi. Bu esa uning lirikasini hayotga yaqinlashtiradi va o'quvchi uchun yanada ta'sirchan qiladi.

AMALIY AHAMIYATI

Ushbu tadqiqot natijalari:

oliy ta'lim muassasalari va akademik litseylarda mumtoz adabiyot fanlarini o'qitishda;
umumta'lim maktablarida adabiyot darslarini boyitishda;
Bobur ijodiga bag'ishlangan ilmiy seminar va davra suhbatlarida nazariy hamda metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

XULOSA

Zahiriddin Muhammad Bobur she'riyati mavzu jihatidan nihoyatda boy va rang-barangdir. Ishqiy tuyg'ular, vatan sog'inchi, falsafiy mulohazalar, hukmdorlik mas'uliyati va insoniy iztiroblar uning lirikasida yagona badiiy tizimga birlashadi. Bu mavzular xilma-xilligi Bobur shaxsining murakkab va ko'p qirrali tabiatini aks ettirib, uning she'riyatini Sharq mumtoz adabiyotining nodir durdonalaridan biriga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bobur Z. M. Devon. – Toshkent: Fan, 2010.

2. Bobur Z. M. Boburnoma. – Toshkent: Sharq, 2008.
3. Bertels E. E. Bobur va uning davri. – Toshkent, 1964.
4. Komilov N. Mumtoz adabiyot masalalari. – Toshkent, 2005.
5. Qayumov A. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent, 1991.
6. Yusupova D. O‘zbek mumtoz va milliy uyg‘onish adabiyoti. – Toshkent, 2016

